

Noreena Hertz

THE SILENT TAKEOVER

Global Capitalism and the Death of Democracy

Arrow Books, London, 2002, 305 str.

Igor Bezinović

Can protest serve to reinvent the state? History suggests that it can.

The Silent Takeover, str. 261

⇒ Tridesettrogodišnja teoretičarka Noreena Hertz jedna je od značajnijih i aktivnijih mladih teoretičara/ki ekonomske globalizacije. Diplomirala je filozofiju i ekonomiju na Londonskom *University Collegeu*, a doktorirala je na Sveučilištu Cambridge. Stručnjak je za rusko gospodarstvo (za *World Bank* je radila kao ekonomski savjetnik ruske Vlade) te je nedavno na Bliskom istoku istraživala utjecaj privatnog sektora na mirovno stanje te nestabilne regije. Njeno je prvo djelo *Russian Business Relationships in the Wake of the Reform*. Trenutno je *Associate Director* u *Centre of International Business and Management - Judge Institute* Sveučilišta u Cambridgeu. Nakon objavljivanja djela *The Silent Takeover* proglašena je britanskom Naomi Klein (Kleiničin hit *No Logo* izdan je 2000. godine), nakon čega je uslijedio njen intenzivniji medijski angažman. *The Times* je zaključio kako je njena knjiga "osuđena da ostavi trajan trag na naše vrijeme" (*Destined to leave a lasting mark on our times.*).

Knjiga *The Silent Takeover* ima 275 stranica podijeljenih u jedanaest poglavlja. Na kraju djela nalazi se dodatnih tridesetak stranica opsežnih bilježaka (citati, komentari, dodatna literatura, relevantne internet stranice - npr. corporatewatch.org, corpwatch.org, amnesty.co.uk, essential.org, publicintegrity.org, adbusters.org,

oneworld.net) koje pružaju dodatne i iscrpne informacije o navodima u tekstu. Tekst je pisan vrlo pristupačno i zanimljivo, na trenutke iznimno zabavno. Autorica predstavlja i komentira aktualna i značajna svjetska zbivanja te nam, analizirajući pojedine slučajeve, pruža sliku sadašnjeg stanja u svijetu. Na primjer, analizira novinske članke, rad nevladinih udruga, političke odluke (pogotovo propuste), zbivanja na antiglobalističkim prosvjedima, poslovanja globalnih tvrtki, ekonomska i pravna izvješća i mnoge druge, više ili manje poznate, slučajeve, poglavito iz svijeta ekonomije, politike i medija. Pritom ne zapada u strogu sustavnost i generalizacije, ali ni u puko nabranje podataka ili dosadnih socioloških i socijalno-filozofskih analiza, već činjenice povezuje na nov način. Neovisno od teorijske tradicije uvjerljivo dokazuje svoju osnovnu tezu, iznesenu u samom podnaslovu djela - kapitalizam je globalni i najutjecajniji ekonomski sustav u ekspanziji čiji neobuzdani razvoj dovodi do smrti demokracije.

Kroz cijelu knjigu Hertz koristi termin koji je sama stvorila - *silent takeover* (u duhu hrvatskog jezika termin se može prevesti kao *neprijetno preuzimanje*). Što to biva neprijetno preuzeto i tko to čini? Jednostavno rečeno, korporacije preuzimaju vlast. Hertz stanje u svijetu vidi kao što ga vidi većina antiglobalističkih teoretičara - tijekom posljednjih dvadeset godina, multinacionalne korporacije rukovođene neoliberalnim principima postale su do te mjere utjecajne da smo suočeni s propašću politike (*the end of politics*), odnosno vođenje države više nije u rukama glasača i političara. U takvom svijetu strah od prevlasti ultrakapitalizma raste, dok političari bivaju manipulirani, a vjera u njih se sve više i više gubi. Živimo u svijetu u kojemu se bogatiji bogate, dok siromašni postaju sve siromašniji. Ekonomska nejednakost sjevera i juga / zapada i istoka se povećava. Ekološki problemi i ljudska prava često bivaju ignorirana, čak i u medijima pošto su oni nerijetko u vlasništvu korporacija (*truth will*

not be televised). Vladajuća manjina ekonomskih giganata neobuzdano i nemoralno harači zemljama Trećeg svijeta, ne pokazujući nikakvu namjeru za ekonomskom pomoći (*trade not aid*).

Hertz primjećuje i kako korporacije ipak ne koriste moć samo u negativne svrhe, niti su u stanju to vječno činiti. U kasnijoj fazi *silent takeovera*, korporacije prihvaćaju principe rukovođene ljudskim pravima i ekološkim problemima te to ne čine isključivo zbog profita, već uvidjevši ozbiljnost situacije počinju usvajati neke humanističke vrijednosti. I u ovom slučaju korporacije preuzimaju zadatke za koje je u predglobalizacijskoj fazi bila zadužena država. Autorica se pritom boji da je u rukama korporacija prevelika odgovornost te smatra da one ne mogu i ne smiju same sebe regulirati. U slučaju kad bi korporacije činile samo pozitivne akcije, također bi ostalo pitanje tko će ih nadgledati, tko će se pobrinuti da privatni interesi ne nadvladaju interese zajednice (*who will guard the guards?*).

Osim što želi predstaviti sliku svijeta u krizi, Hertz u cijelom djelu eksplicitno i implicitno ukazuje na važnost građanskog aktivizma (i sama sudjeluje u antiglobalističkim protestima). I u ovoj sferi ističe specifičnost današnje situacije - sloganom "kupujte, ne glasajte" (*shop, don't vote*) ona ističe da je u današnjem svijetu za ostvarenje željenih promjena važnije biti pametan i osviješten konzument (*supermarket activism, new consumerism, eco-shoppers*), nego pametan i osviješten glasač. Stoga smatra da je najefektniji način suprotstavljanja korporacijama kombinacija potrošačkog aktivizma, klasičnih političkih protesta i internet aktivizma (*e-activism*). Vjera u nevladine organizacije i moć građana raste. Iz mitinga u miting broj ljudi na ulicama je sve veći i veći. Kao posebno impresivan podatak navodi milijun osoba na ulicama Buenos Airesa u prosincu 2001., na protestima protiv tadašnje argentinske ekonomske politike. Protesti u Europi te Južnoj i Sjevernoj Americi nesumnjivo ukazuju na osviještenost građana

i njihovu volju za političkim angažmanom. Osim što nizom primjera osvještava čitatelje na nužnost participacije u političkom životu, Hertz u posljednjem poglavlju na pet stranica iznosi i niz konkretnih prijedloga čiju realizaciju smatra nužnom za rekonstrukciju svijeta. Pritom se ne radi o pretencioznom pokušaju, nego prije o skici za daljnje djelovanje. Između ostalog predlaže osnivanje World Social Organisation-a, koji bi bio humanistički pandan WTO-u (kojeg cinično naziva *whose trade organisation?*).

Hertz ističe jednakost, pravednost i istinsku demokraciju kao ključne vrijednosti prema kojima se ekonomija i politika trebaju preusmjeriti. U cijelom se djelu jasno primjećuje autoričina vjera u demokraciju kao idealno političko uređenje. Čini mi se, međutim, da se pritom radi o iznenadujućem viđenju demokracije. Naime, u posljednjem odlomku knjige Hertz navodi da bi održanje sadašnjeg stanja dovelo do institucionalizacije protesta, što bi dovelo do propasti demokracije. Dakle, iako u potpunosti potiče aktivizam, smatra da njegova institucionalizacija ne bi bila u skladu s demokratskim načelima, što je ne samo začuđujuća, već i diskutabilna pretpostavka.

Glavna namjera djela *The Silent Takeover* je ispunjena. Noreena Hertz je predstavila tmurnu sliku današnjeg svijeta te je optimistično ohrabrila građanske inicijative, objašnjavajući zašto moramo biti osviješteni i politički aktivni te zašto će naš trud sigurno uroditi plodom. Iako djelo nije stroga znanstvena analiza, ono nije niti poziv na revoluciju na fanzijskoj razini. Autorica, kapitalistički *insider*, uvjerljivo brani svoje teze protiv postojećeg oblika kapitalizma navodeći gomilu podataka te je nesumnjivo dokazala da je promjena nužna i da je političari neće ostvariti. Građani su ti koji će utjecati na korporacije, jer na kraju krajeva, korporacije ovise o građanima.